

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞI

Muhammed Hadin ÖNER, Dr. Öğr. Üyesi

Aksaray Üniv., Ortaköy MYO

ORCID: 0000-0001-7746-8865

hadinoner@aksaray.edu.tr

Muhammet Fatih CANBAZ, Doç. Dr.

Bolu Abant İzzet Baysal Üniv., Gerede Uygulamalı Bilimler Fakültesi

ORCID: 0000-0002-4711-3489

muhammetfatih.canbaz@ibu.edu.tr

ÖZET

Finansal sistemin gelişimi ve karmaşık bir hale gelmesi piyasaları daha iyi anlamak için finansal okuryazarlık eğitimini ön plana çıkarmaktadır. Finansal piyasaların alternatifi ve tamamlayıcısı konumunda olan İslami finans tıpkı geleneksel finans piyasaları gibi zamanla gelişmiş ve karmaşık hale gelmiştir. İslami finans piyasalarını ve ürünlerini anlamak ise İslami finans okuryazarlık düzeyi ile mümkündür. İslami finans okuryazarlığı, faizsizlik prensibi ile finansal yatırımları doğru yapmayı ve bu ürünler hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir. Bu araştırmanın temel amacı, farklı üniversitelerde okuyan öğrencilerin İslami finansa yönelik duyarlılıklarının tespit edilmesi ve İslami finans okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaca mâtuf olmak üzere çalışmamızda anket yöntemi kullanılmıştır. 543 öğrenci ile yapılan anketlerden elde edilen veriler analize tabi tutulmuştur. Anket yönteminin uygulandığı üniversite öğrencilerinin farklı şehir ve kültürlerden olması çalışmanın kapsayıcılığı bakımından önem arz etmektedir. Araştırmanın bulgularına göre İslami finans konusunda duyarlılıkları yüksek ancak İslami Finans okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilen üniversite öğrencilerinin borçlanma, girişimcilik ve cinsiyet düzeyinde de önemli sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: FİNANS, İSLAMİ FİNANS, KATILIM FİNANS, FAİZSİZ FİNANS, İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞI.

Jel Kodları: G20, G21, G53.

ISLAMIC FINANCE LITERACY OF UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

The financial system has developed over time and turned into a complex structure. Financial literacy education is highlighted for a better understanding of policies. Islamic finance is an alternative and complementary to traditional financial markets. Islamic finance, like conventional financial markets, has developed and become complex over time. Understanding Islamic finance markets is possible with the level of Islamic finance literacy. Islamic finance literacy requires making financial investments correctly with the principle of interest-free and having knowledge about these products. The main aim of this research is to determine the sensitivity of students studying at different universities to Islamic finance. It is also to determine the level of Islamic financial literacy of the students. For this purpose, the survey method was used. The data obtained from the surveys conducted with 543 students were analyzed. The study is more inclusive compared to existing studies in terms of university students being from different cities and cultures. According to the findings of the research, the sensitivity of students to Islamic finance is. According to the findings of the research, the sensitivity of students to Islamic finance is high. However, the Islamic financial literacy (IFL) levels of the students were found to be low. In addition, significant results were obtained in their borrowing, entrepreneurship, and gender levels.

Keywords: FINANCE, ISLAMIC FINANCE, PARTICIPATION FINANCE, INTEREST-FREE FINANCE, ISLAMIC FINANCE LITERACY.

Jel Codes: G20, G21, G53.

1. GİRİŞ

Küreselleşme ile ülke ekonomileri birbirine entegre olmuş ve finansal piyasalar farklı bir boyuta gelmiştir. Yeni finansal enstrümanların ortaya çıkmasıyla birlikte karmaşık bir yapıya bürünen finansal piyasaları takip etmek ve yorumlayabilmek finans bilgisi ile mümkün olmaktadır. Finans bilgi ve becerisinin gelişmesi ise finansal okuryazarlık düzeyine bağlıdır. Finansal okuryazarlık kavramı ise son zamanlarda akademisyenlerin ve finansal aktörlerinin gündeminde yer alan konulardan biri olmuştur.

Finansal okuryazarlık ilk olarak 1990'ların sonlarında ve 2000'lerin başında ortaya çıkmıştır. Finansal okuryazarlık, finansal kaynakları daha verimli bir şekilde yönetmek için finansal bilgi ve becerilerin doğru şekilde kullanılmasıdır (Cude, 2021: 5). Ayrıca bireylerin temel düzeyde ekonomi ve finans bilgisine sahip olmalarını ifade etmektedir (Diri ve Arı, 2020). Finansal okuryazarlık bilgisi ile bireyler birikimlerini iyi yönetebilmekte ve finansal alternatifler arasında verimli tercihler yapabilmektedirler. Finansal okuryazarlık sayesinde insanlar finansal ürünler, hizmetler ve kavramlar hakkında birikimlerini geliştirerek bilinçli finansal seçimler yapmakta, spekülatif ve riskli işlemlerden uzak durarak uzun vadeli finansal tercihler yaparak hayat kalitelerini arttırmaktadırlar. Ayrıca, finansal piyasaların gelişmesiyle birlikte, bireylerin doğru finansal kararlar verebilmeleri finansal okuryazarlığın önemini ön plana çıkarmaktadır (Huston, 2010: 296; Kaur vd., 2015: 144). Finansal okuryazarlık sayesinde ülke ekonomilerin finansal krizlerden korunmasını da sağlamaktadır (Nidar ve Bestari, 2012: 162).

İslami finans ürünleri özelinde bireylerin doğru finansal kararlar vermeleri İslami finans okuryazarlığı (İFO) ile mümkündür. İFO kavramı literatürde çok yenidir. İFO ile ilgili henüz yeterli düzeyde akademik çalışmalar yer almaya da çeşitli tanımları literatürde yer almaktadır. R. Abdullah ve Razak (2015), İslami finans okuryazarlığının İslami ilkelerle uyumlu unsurları bünyesinde bulunduran finansal okuryazarlığın bir uzantısı olduğunu dile getirmektedir (H. R. Abdullah ve Abdul

Razak, 2015: 63). M. A. Abdullah vd., İslami finans okuryazarlığı şeriat (İslam Hukuku) uyumuna dayalı finansı anlama yeteneği olarak tanımlamaktadır (M. A. Abdullah vd., 2017: 70). Bir başka tanımda kişinin İslami öğretilere göre finansal kaynakları yönetmede finansal bilgi, beceri ve tutumu kullanma yeteneği olarak belirtilmektedir (Rahim vd., 2016).

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yükselmesi hem finansal piyasaların hem de sermaye piyasalarının istikrarlı bir yapıya kavuşması ve gelişmesine katkı sağlamaktadır. Tıpkı finansal okuryazarlık seviyesinde olduğu gibi bireylerin İFO seviyelerinin artması İslami finans piyasalarının gelişmesi ve finansal piyasalardan aldığı payın artmasına yol açmaktadır (H. R. Abdullah ve Abdul Razak, 2015: 63). İslami finansın gelişimi bireylerin bu konulardaki bilgi birikimleri ile doğrudan ilgilidir. Bu nedenle İslami finans enstrümanlarının doğru zamanda doğru yerde kullanılması son derece önemlidir.

İFO konusunda yapılan çalışmalar her ne kadar yeterli düzeyde olmasa da son yıllarda hızlı genişleyen bir literatüre sahiptir. İFO araştırmaları aslında bireylerin belirli aralıklarla faizsiz finansa ne düzeyde ilgi gösterdiklerini de araştırmaktadır. Bu anlamda belirli zamanlarda farklı ülkelerde İFO araştırmaları yapılmakla birlikte Türkiye’de henüz yeterli düzeyde çalışmaların yapıldığı söylenemez. Bu nedenle sağlam ve sürdürülebilir İslami finans ekosistemini oluşturmak, İslami finansın gelişimini sağlamak için İFO araştırmaları önemlidir. Bu sayede İslami finans kurumları, yatırımcılar, düzenleyiciler ve diğer paydaşların İFO düzeylerini analiz etmeleri önem arz etmektedir.

Bu çalışmada da üniversitede eğitim gören öğrencilerin İslami finans okuryazarlığı konusundaki farkındalıkları araştırılmıştır. Bu amaca yönelik farklı üniversitelerde okuyan 543 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre öğrencilerin İslami finans konusundaki duyarlılıkları yüksek olmakla birlikte İFO düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyete göre erkeklerin kadınlara göre İslami finans farkındalığı ve İFO düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bu çalışma, Türkiye’de katılım finansın payının yüzde 10'lara dayandığı bir dönemde T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi 2022-2025 bütüncül dönüşüm kapsamında hazırlanmış olduğu Katılım Finans Strateji Belgesi’ndeki stratejik amaçları ve hedefleri kapsamında da yer alan İFO’nun ne düzeyde olduğuna dair fikir sunmuş olacaktır. Ayrıca bu çalışma ile İFO ile ilgili henüz yeterli düzeyde olmayan literatüre katkı sağlamak hedeflenmektedir.

Çalışma beş kısımdan oluşmaktadır. Giriş kısmını takiben İFO konusundaki literatür çalışmaları ele alınmıştır. Metodoloji ve bulguların devamında da sonuç ve genel değerlendirmeye yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

İslami finans okuryazarlığı konusunda son yıllarda ulusal ve uluslararası düzeyde artan bir literatür göze çarpmaktadır. Bunlar arasında bazıları aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

Dinç vd., (2023), 28 ülkede toplam 3.579 anket ile İFO düzeyini araştırmışlardır. Ülkelere göre İFO düzeyindeki farklılıklar araştırmada ele alınmıştır.

Yuslem vd., (2023), Endonezya’da İslami finans alanındaki uzmanların İFO alanındaki problemlerini araştırmışlardır. 7 katılımcı ile yapılan görüşme neticesinde en büyük problemin İslami finans bilgi sorunu (yüzde 29.80 ile) olduğu görülmüştür.

Roemanasari vd., (2022), Endonezya’da üniversite öğrencilerinin İFO düzeylerini araştırmışlardır. Analiz sonuçlarına göre İFO düzeyinin öğrencilerin finansal risk ve davranışlarını olumlu etkilediği görülmüştür.

Saray ve Güngör (2022), Tokat ilinde yaşayan 389 bireye anket uygulayarak İFO düzeylerini araştırmışlardır. Bulgulara göre bireylerin İFO düzeylerinin finansal okuryazarlık düzeyine göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Widyastuti (2021), literatüre dayanarak, İFO’nun tanımını ve kavramsal çerçevesini ele almıştır.

Bildirici Çalık (2021), katılım bankası personellerinin İFO düzeylerini araştırmıştır. 257 çalışana yönelik anket uygulanmış ve İFO düzeylerine yönelik bazı hususlarda bilgi düzeylerinin artırılmasına yönelik yorumlarda bulunmuştur.

Işık (2021), Türkiye ve Malezya örnekleri ile İFO düzeyine yönelik ölçek geliştirmiştir.

Kevser ve Doğan (2021), Türkiye’de 479 anket verisi İFO düzeyini araştırmışlardır. Bulgulara göre Türkiye’deki İFO düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Rozikin ve Sholekhah (2020), Endonezya’daki İFO düzeyine yönelik bireylere 125 anket uygulamışlardır. İFO düzeyinin İslami bankaları tercih etme eğilimini etkilediğini tespit etmişlerdir.

Dinç (2020), Türkiye’de 3057 kişiye anket uygulayarak İFO düzeyini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre toplumda İslami finans okuryazarlık farkındalığının olduğu tespit edilmiştir.

Yıldız (2020), Türkiye’de yaşayan bireylere yönelik 479 anket verisi ile İFO düzeyini araştırmıştır. Bulgulara göre sadece katılım bankalarını tercih eden bireylerin İFO düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Altundere Doğan (2020), Türkiye’de üniversitede okuyan öğrencilerin İFO düzeylerini araştırmıştır. Öğrencilerin İFO seviyelerinin düşük olduğu gözlemlenirken İslami finans farkındalıklarının da zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Daradkah vd., (2020), Ürdün’de 385 kişiden oluşan bir örneklem ile anket uygulayarak İFO düzeyini araştırmışlardır. Bulgulara göre Ürdünlülerin İFO düzeylerinin düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

Altunbaş (2019), helal okuryazarlığı ve İFO düzeylerine yönelik bir araştırma yapmıştır. Buna göre İslami finans prensiplerinin helal okuryazarlığı ve İFO düzeylerini önemli ölçüde etkilediğini tespit etmiştir.

Ulu (2019), Türkiye’de faaliyet gösteren 16 işletme ile derinlemesine mülakat tekniği ile İFO düzeylerini araştırmıştır. Araştırma sonucuna göre İFO düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Abdullah vd., (2017), Malezya’daki üniversite öğrencilerinin İFO düzeylerini araştırmışlar ve çeşitli öneriler sunmuşlardır.

Er ve Mutlu (2017), İFO düzeyine yönelik ölçek geliştirmişlerdir. Bu amaca yönelik OECD finansal okuryazarlık endeksini baz alarak İFO endeksi oluşturmuşlardır.

Rahim vd., (2016), Malezya’da 200 üniversite öğrencisinin İFO düzeyini anket yöntemi ile araştırmışlardır. Çeşitli göstergeler ile İFO düzeylerine yönelik bulgular elde edilmiştir.

Toraman vd., (2015), Gaziantep ilinde yaşayan bireylerin İFO düzeyine yönelik 539 kişiye anket uygulamışlardır. Analiz sonuçlarına göre bireylerin İFO düzeyinin yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir.

Yukarıda özetlendiği gibi İslami finans okuryazarlığı konusunda ulusal ve uluslararası çalışmalar yer almaktadır. Çalışmaların büyük kısmı bireylerin İFO düzeyini araştırırken, İFO’ya yönelik ölçek geliştiren ve teorik çerçeve çizen çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışma Türkiye’de çeşitli üniversitelerde okuyan öğrencilerin İFO düzeyinin belirlenmesini ele alarak henüz kısıtlı düzeyde literatürde yer alan konuya katkı sağlamayı hedeflemektedir.

3. METODOLOJİ VE YÖNTEM

İslami finans okuryazarlığı (İFO) araştırmaları geleneksel finansal okuryazarlık çalışmalarına nazaran Türkiye’de yenidir. Bu çalışmayla, önlisans ve lisans düzeyinde üniversite öğrencilerinin İFO hususunda bilgi seviyeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Örneklem tesadüfi bir biçimde farklı üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Ek olarak konunun sosyal bilim olması nedeniyle sosyal bilimler alanından öğrencilerin katılımına dikkat edilmiştir. Örnekleme yer alan öğrenciler bu nedenle Bankacılık ve Finans, Bankacılık ve Finans

YL, Bankacılık ve Sigortacılık, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı, İslam İktisadı ve Finans, İİBF (İktisat, İşletme, Kamu, Maliye), Muhasebe ve Vergi Uygulamaları ve diğer (Endüstri Mühendisliği, Hukuk, İlahiyat, İslam felsefesi) bölümlerde eğitim gören katılımcılardan oluşmaktadır.

Üniversitelerde muhtelif isimlendirmelere rağmen aynı içeriğe sahip bölümler olan Finans ve Bankacılık bölümü ile Bankacılık ve Finans bölümü verileri Bankacılık ve Finans öğrencileri olarak tek başlıkta bir araya getirilmiştir. Psikoloji bölümünden 8 öğrenci ile anket yapılmış ancak örnekleme uygun olmadığı kanaatiyle çıkarılmıştır. Toplamda 551 anket toplamış 543 kişide karar kılınmıştır.

Anket formu hazırlama aşamasında Türkiye Katılım Bankaları Birliği ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi iş birliği ile hazırlanan ve Dinç (2020) tarafından yönetilen Faizsiz Finansal Okur Yazarlık Araştırma Raporundan faydalanılmıştır. Rapordan elde edilen belirli sorularda karar kılınarak alternatif ifadeler eklenmiş ve anket son haline getirilmiştir. Kullanılan anket bu yönüyle hibrit bir anket olarak değerlendirilebilir.

Ölçek 4 farklı boyuta ilişkin yöneltilen sorulardan oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcılara borçlanma ile ilgili ifadeler, ikinci bölümde girişimcilik ile ilgili ifadeler, üçüncü bölümde İslami finans duyarlılığına ilişkin ifadeler ve son bölümde ise İslami finansa ilişkin bilgiyi ölçen ifadeler yöneltilmiştir. Katılımcılardan bu ifadelere ne denli katıldıklarının belirtilmesi beklenmiştir. Öğrenci profillerinin belirlenmesi adına geleneksel olarak bir takım demografik sorular eklenmiştir. Anketin uygulanabilir ve anlaşılabilir olup olmadığının test edilmesi adına öncesinde 20 öğrenci üzerinde pilot uygulama yapılarak geri bildirimler sonrasında anket son haline getirilmiştir.

Analizler öncesinde anketin güvenilir olup olmadığına ilişkin SPSS programında Cronbach's Alpha hesaplanmıştır. Genel kabul gören 0,7 üzerinde çıkan Cronbach's Alpha'dan hareketle anket ifadelerinin güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Güvenirlilik Analizi

Güvenirlilik Analizi	
Cronbach's Alpha	İfade Sayısı
0,792	31

4. BULGULAR

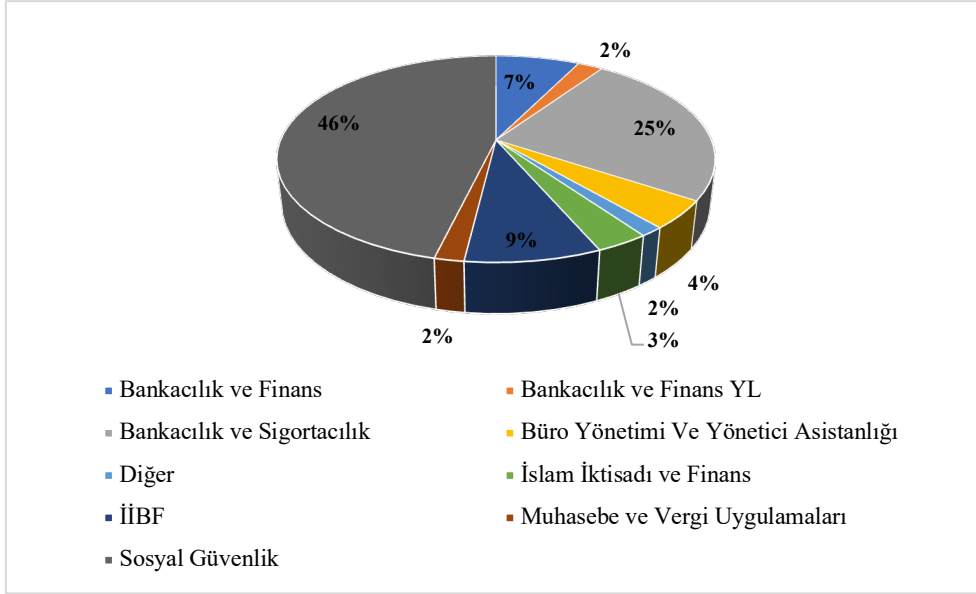
Araştırma analizinde ilk olarak demografik özelliklere ve tüm bölüm ifadelerine frekans analizi yapılarak tanımlayıcı sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 2. Demografik Özelliklere ve Bazı Finansal Bilgilere İlişkin Frekans Dağılımları

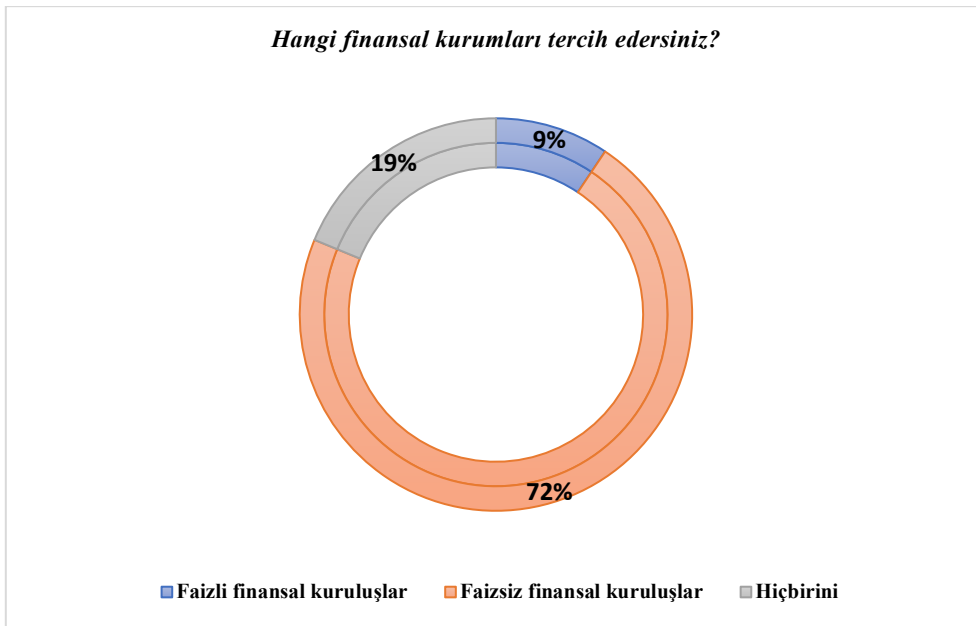
<u>Katılımcının Cinsiyeti</u>	<u>Sayı</u>	<u>%</u>	<u>Yaş Grupları</u>	<u>Sayı</u>	<u>%</u>
Erkek	216	39,8	17-22	391	72,0
Kadın	327	60,2	23-40	140	25,8
			40 Üzeri	12	2,2

<u>Katılımcının Sınıfı</u>	<u>Sayı</u>	<u>%</u>	<u>Banka Hesap Kullanımı</u>	<u>Sayı</u>	<u>%</u>
1	142	26,2			
2	331	61,0	Evet	531	97,8
3	44	8,1	Hayır	12	2,2
4	26	4,8			

<u>Kredi Kartı Kullanımı</u>	<u>Sayı</u>	<u>%</u>	<u>Sosyal Medya Kullanımı</u>	<u>Sayı</u>	<u>%</u>
Evet	219	40,3	Arada Sırada	166	30,6
Hayır	324	59,7	Hiç Kullanmam	12	2,2
			Nadiren	42	7,7
			Sık Sık	259	47,7
			Yoğun Biçimde	64	11,8

Grafik 1. Katılımcı Bölümlerine İlişkin Frekans Dağılımları

Grafik 2. Finansal Kurum Tercih Dağılımları

Katılımcılar büyük oranda kadın ve 17-22 yaş aralığında öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin yüksek oranda banka hesaplarının olduğundan hareketle para çekme veya yatırma gibi temel bankacılık hizmetlerini kullandıkları var sayılabilir. Her öğrencinin banka hesabı olmasına karşın %60 gibi daha yüksek bir

oranda kredi kartı kullanmadıkları görülmektedir. Bankalarla finansal borç ilişkisine giren öğrenci oranının ilgili örnekleme düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Finansal kurum tercihlerine ilişkin yöneltilen soruda da kredi kartı kullanımı sonucuna paralel bir eğilim saptanmıştır. Katılımcılar finansal kurum tercihlerinde %72 faizsiz finansal kuruluşları tercih ettiklerini veya ileride tercih edebileceklerini ifade etmişlerdir. Bankalarla borç ilişkisine girmeyen ve bankacılık sistemiyle yüksek ilişki yaşamayan öğrencilerin ilgili dönemde daha muhafazakâr ve duygusal davrandıkları anlaşılmaktadır. Faizin haram oluşu kanaatiyle ahlaki cevap verme eğilimleri ve yüksek oranda küçük yaşta olan katılımcıların ailevi öğretilere hala sadık kaldığı varsayılabilir. Bu kanaati, İslami finansal kuruluşların sektörde %8'lik düşük payı ve çok düşük seyreden tercih edilme oranları teyit etmektedir (TKBB: 2023). Son olarak ise katılımcıların ilkesel olarak faizsiz bir finans sistemini tercih ettikleri düşünülebilir.

4.1. Borçlanma İfadelerine İlişkin Frekans Analiz Sonuçları

Anket formunda katılımcılara borçlanmaya ilişkin ifadelere ne derece katıldıklarını belirtecekleri Kesinlikle Katılmıyorum – Kesinlikle Katılıyorum arasında 5'li bir likert ölçeği sunulmuş ve katılım düzeylerinin belirtilmesi istenmiştir. Bu bölüm vesilesiyle katılımcıların borçlanma hakkındaki eğilimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. İlgili ifadelerin frekans analizi tablo 3'teki şekildedir.

Tablo 3. Borçlanma İfadeleri İlişkin Frekans Dağılımları

		Sayı	%
1. Borç vermek iyi bir davranıştır	Kesinlikle Katılmıyorum	52	9,6
	Katılmıyorum	58	10,7
	Kararsızım	210	38,7
	Katılıyorum	88	16,2
	Kesinlikle Katılıyorum	135	24,9
		Sayı	%
2. Borç gelir elde edilmek için verilmelidir	Kesinlikle Katılmıyorum	384	70,7
	Katılmıyorum	62	11,4
	Kararsızım	54	9,9
	Katılıyorum	12	2,2
	Kesinlikle Katılıyorum	31	5,7
		Sayı	%
3. Borç isteminin arkasındaki neden önemlidir	Kesinlikle Katılmıyorum	52	9,6
	Katılmıyorum	20	3,7
	Kararsızım	132	24,3
	Katılıyorum	70	12,9
	Kesinlikle Katılıyorum	269	49,5
		Sayı	%
4. Finansman sağlayarak yatırım yapmış birinin kâr elde ettiğinde bunu alacaklı ile paylaşması gerekir	Kesinlikle Katılmıyorum	114	21,0
	Katılmıyorum	52	9,6
	Kararsızım	174	32,0
	Katılıyorum	66	12,2
	Kesinlikle Katılıyorum	137	25,2
		Sayı	%
5. İnsanlar finansal ihtiyaçları için dayanışmalıdır	Kesinlikle Katılmıyorum	66	12,2
	Katılmıyorum	32	5,9
	Kararsızım	144	26,5
	Katılıyorum	80	14,7
	Kesinlikle Katılıyorum	221	40,7

Katılımcılar ilk soru özelinde kararsız kalma ve borçlanmanın iyi bir davranış olduğuna katılma şeklinde iki farklı yoğun eğilim göstermiştir. Bu iki görüş cevapların %80'ini oluşturmaktadır. Katılımcıların kararsız tutumları borç verme karşılığında faiz elde edilmesi genellemesi sebebiyle veya borçların ödenmemesi gibi sonuçlar doğuracağı düşüncesiyle verilmiş olabilir. Yanı sıra borç vermeyi iyi bir davranış olarak düşünmeyen %20'lik katılımcı da bu varsayımları destekler niteliktedir. Bu kanaatlerin testi için ilerleyen safhalarda derinlemesine mülakatlar sonucu daha net bilgiler edinilmesi mümkündür. Bu ifadeyi destekler nitelik arz eden “İnsanlar finansal ihtiyaçları için dayanışmalıdır” ifadesinde ise katılımcıların %55'i finansal çözümler için bireylerin birbirlerini desteklemesi gerektiğini düşünmektedir.

Katılımcılar “Borç, gelir elde edilmek için verilmelidir” ifadesine %82 ile yüksek oranda katılmamaktadır. Bu sonuç yukarıda var sayılan “faizli borç vermenin iyi bir

davranış olmayacağı” kanaatini benzer şekilde desteklemektedir. %9'luk katılımcı ise borcun gelir veya faiz elde etmek için verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Bu bölüm itibariyle katılımcıların borçlanma konusunda yüksek oranda duygusal, ahlaki ve geleneksel eğilimlere paralel kanaatlere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu sonuç üzerinde örneklemin genç bireylerden oluşmasının muhakkak etkisi bulunmaktadır.

4.2. Girişimcilik İfadelerine İlişkin Frekans Analiz Sonuçları

Bu bölümde katılımcıların girişimcilik konusundaki tutumlarının ve eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Dört farklı ifadeye katılım düzeyleri talep edilmiştir. Frekans Analizi sonuçları tablodaki şekildedir.

Tablo 4. Girişimcilik İfadeleri İlişkin Frekans Dağılımları

		Sayı	%
1. Param olsa ortaklık yapmak isterim	Kesinlikle Katılmıyorum	118	21,7
	Katılmıyorum	62	11,4
	Kararsızım	144	26,5
	Katılıyorum	62	11,4
	Kesinlikle Katılıyorum	157	28,9
		Sayı	%
2. Gelir üreten bir işletmem olsa ortak almak isterim	Kesinlikle Katılmıyorum	118	21,7
	Katılmıyorum	64	11,8
	Kararsızım	142	26,2
	Katılıyorum	92	16,9
	Kesinlikle Katılıyorum	127	23,4
		Sayı	%
3. Kar elde etmek için zarar etmeyi göze alırım	Kesinlikle Katılmıyorum	90	16,6
	Katılmıyorum	46	8,5
	Kararsızım	150	27,6
	Katılıyorum	78	14,4
	Kesinlikle Katılıyorum	179	33,0
		Sayı	%
4. Belirli bir hedef için tasarruf yapabilirim	Kesinlikle Katılmıyorum	20	3,7
	Katılmıyorum	26	4,8
	Kararsızım	80	14,7
	Katılıyorum	76	14,0
	Kesinlikle Katılıyorum	341	62,8

Katılımcıların sermaye koyarak bir işletmeye ortak olmak konusunda az da olsa katılmaya ilişkin bir eğilim gösterdikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra şirket sahibi olarak ortak almak konusunda da benzer bir sonuç görülmektedir. Katılımcıların her üçünden biri ortaklık konusuna sıcak bakmamaktadır. Bu durum ortaklıkta ortaya çıkabilecek yönetim sorunları veya özgür olma düşüncesiyle açıklanabilir.

Katılımcıların %47'si zarar etmeyi göze alarak bir girişim içerisinde olmaya katılmaktadır. İlgili grubun risk iştahının orta seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Risk alma eğilimi kültürel ve demografik birçok faktörden etkilenmektedir. Ülkemizde eksikliği yaşanan girişimci kültür eksikliği yansımalarının görüldüğü anlaşılmıştır. Bu kültürel eğilim bir sonraki soruda net bir biçimde ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %77'si biriktirme veya tasarruf etme konusunda istikrarlı ve kararlı gözükmektedir. Örneklemin risk almaktan ziyade tasarruf etmeye eğilimli bir kitle olduğu anlaşılmaktadır. Yalnızca %8,5'lik bir kesim tasarruf etmekte başarısız olduğu kanaatindedir.

4.3. İslami Finansal Duyarlılık İfadelerine İlişkin Frekans Analiz Sonuçları

İslami finansal duyarlılık kapsamında katılımcılara faiz, haksız kazanç, maliyet unsuru ve kumar gibi özellikler içeren muamelelere ilişkin katılım düzeylerinin işaretlenmesi istenmiştir. Bu unsurlar İslami finansın ayırıcı özellikleri olması hasebiyle önemsenmiştir. Katılımcıların ifadelerine ilişkin frekans analizleri tablodaki şekildedir.

Tablo 5. İslami Finansal Duyarlılık İfadelerine İlişkin Frekans Dağılımları

		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
1. Finansal ihtiyaçlarıma ne şekilde (faizli/faizsiz) çözüm bulduğumu önemsemem	Kesinlikle Katılmıyorum	308	56,7
	Katılmıyorum	58	10,7
	Kararsızım	118	21,7
	Katılıyorum	28	5,2
	Kesinlikle Katılıyorum	31	5,7
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
2. Faizli işlem yapmaktan sakınırım	Kesinlikle Katılmıyorum	76	14,0
	Katılmıyorum	32	5,9
	Kararsızım	82	15,1
	Katılıyorum	46	8,5
	Kesinlikle Katılıyorum	307	56,5
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
3. Faiz almaya karşıyım	Kesinlikle Katılmıyorum	82	15,1
	Katılmıyorum	28	5,2
	Kararsızım	80	14,7
	Katılıyorum	48	8,8
	Kesinlikle Katılıyorum	305	56,2
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
4. Faiz ödemeye karşıyım	Kesinlikle Katılmıyorum	74	13,6
	Katılmıyorum	30	5,5
	Kararsızım	92	16,9
	Katılıyorum	50	9,2
	Kesinlikle Katılıyorum	297	54,7
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
5. Sadece yüksek faize karşıyım	Kesinlikle Katılmıyorum	250	46,0
	Katılmıyorum	46	8,5
	Kararsızım	94	17,3
	Katılıyorum	34	6,3
	Kesinlikle Katılıyorum	119	21,9
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
6. Paramı yüksek faize yatırmak isterim	Kesinlikle Katılmıyorum	302	55,6
	Katılmıyorum	60	11,0
	Kararsızım	96	17,7
	Katılıyorum	30	5,5
	Kesinlikle Katılıyorum	55	10,1
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
7. Düşük faizden borçlanmak isterim	Kesinlikle Katılmıyorum	236	43,5
	Katılmıyorum	54	9,9
	Kararsızım	100	18,4
	Katılıyorum	34	6,3
	Kesinlikle Katılıyorum	119	21,9
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
8. Kazan ya da kaybet gibi sonuçlar doğuran (şans faktörü içeren) girişimler benim için sorun değildir?	Kesinlikle Katılmıyorum	154	28,4
	Katılmıyorum	64	11,8
	Kararsızım	172	31,7
	Katılıyorum	56	10,3
	Kesinlikle Katılıyorum	97	17,9
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
9. Faizin iktisadi sonuçları olumsuzdur ve istenmez	Kesinlikle Katılmıyorum	54	9,9
	Katılmıyorum	56	10,3
	Kararsızım	174	32,0
	Katılıyorum	56	10,3
	Kesinlikle Katılıyorum	203	37,4
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
10. Faiz gelir dağılımını bozmaktadır	Kesinlikle Katılmıyorum	26	4,8
	Katılmıyorum	56	10,3
	Kararsızım	122	22,5

Katılıyorum	66	12,2
Kesinlikle Katılıyorum	273	50,3

Faizle ilgili yöneltilen ilk dört ifade ve altıncı ifade birbiriyle benzerlik arz eden ve katılımcının tutarlılığını ölçen ifadelerden oluşturulmuştur. Bu kapsamda ilgili ifadelerden katılımcıların %55 bandında faizli muamelelerle faizsiz muameleleri birbirinden ayırt ettiği ve faizsiz işlem yapmamakta hassas oldukları anlaşılmıştır. Katılımcılar faizli işlem yapmaktan sakınırken faiz almaya veya vermeye de benzer bir karşı tutum sergilemişlerdir. İlginç bir veri olarak faiz almak faiz ödemekten daha sevilmeyen bir durum olarak cevaplanmıştır.

Beşinci ifade ve yedinci ifadeye verilen cevaplarda ise faize karşı olduğunu ifade eden %10'luk bir kesimin faizin düşük olması halinde faizi kabul edilebilir bulunduğu anlaşılmıştır. Bu kitlenin faize değil yüksek faize duyarlı olduğu teyit edilmiştir. Bu veriden hareketle faize tamamıyla karşı olan homojen katılımcı oranının %43 seviyelerinde olduğu ifade edilebilir.

İçerisinde şans faktörünün veya İslami finansın bakış açısıyla kumar barındıran işlemlerin içerisinde olmak konusunda katılımcılar %32 oranında kararsız kalmışlardır. Katılmayanlar %28 iken katılanlar ise %18 seviyesinde izlenmiştir. Bu soruda belirli bir tarafa ciddi bir yığılma görülmemiştir.

Faizin iktisadi sonuçlarının olumsuz olduğuna ilişkin ifadeye katılımcıların %37'si katılmıştır. Yukarıda gözlemlenen ayrışma bu ifadede de ortaya çıkmış ve faize karşı uzak tutum sergileyen %43'lük kesimin %6'sı bu aracın sonuçlarını olumsuz olarak belirtmemiştir. Faize karşı olunsa dahi sonuçlarının her zaman kötü olmayacağına ilişkin bir ayrışma yaşanmıştır. Bu kanaati ortalama cevaplardan ve %32'lik kararsız olan kesimin tutumunun da desteklendiği düşünülmektedir.

Faizli muamelelerin gelir dağılımını bozduğuna ilişkin ifadeye katılımcılar %62 oranında katılmaktadır. Faize karşı olmadığını net bir biçimde ifade eden %20'lik kesimden %5'lik bir ayrışma olmuştur. Faizli işlemlerin gelir dağılımını bozmadığını

düşünenlerin oranı net %15 olarak belirlenmiştir. Bu ifadede ikinci büyük eğilim %23'le kararsızların görüşünü yansıtmaktadır.

4.4. İslami Finans Bilgisini Ölçen İfadelere İlişkin Frekans Analiz Sonuçları

Bu bölümde katılımcılara İslami finans ilkeleri ve katılım finans uygulamalarına dair ifadeler verilerek ne denli bilgi sahibi olduklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Veriler tablodaki şekildedir.

Tablo 6. İslami Finans Bilgisini Ölçen İfadelere İlişkin Frekans Dağılımları

		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
1. İşletmelerin hammadde ve üretim girdilerini İslami Finansal kuruluşlar aracılığıyla karşılaması mümkündür	Kesinlikle Katılmıyorum	68	12,5
	Katılmıyorum	52	9,6
	Fikrim Yok	196	36,1
	Katılıyorum	76	14,0
	Kesinlikle Katılıyorum	151	27,8
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
2. İşletmelerin makinaları satın almak yerine finansal kiralama ile edinmeleri mümkündür	Kesinlikle Katılmıyorum	72	13,3
	Katılmıyorum	46	8,5
	Fikrim Yok	182	33,5
	Katılıyorum	68	12,5
	Kesinlikle Katılıyorum	175	32,2
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
3. Tasarruflarımı faizsiz biçimde yönetebileceğim araçlar ve kurumlar vardır	Kesinlikle Katılmıyorum	54	9,9
	Katılmıyorum	42	7,7
	Fikrim Yok	140	25,8
	Katılıyorum	66	12,2
	Kesinlikle Katılıyorum	241	44,4
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
4. Sözleşme içeriği belirsizlik içeriyorsa o işe yatırım yapılamaz	Kesinlikle Katılmıyorum	50	9,2
	Katılmıyorum	34	6,3
	Fikrim Yok	56	10,3
	Katılıyorum	42	7,7
	Kesinlikle Katılıyorum	361	66,5
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
5. İnsanlara zararlı ürün üreten veya çevre kirliliğine neden olan bir işe yatırım yapılamaz	Kesinlikle Katılmıyorum	36	6,6
	Katılmıyorum	16	2,9
	Fikrim Yok	54	9,9
	Katılıyorum	38	7,0
	Kesinlikle Katılıyorum	399	73,5
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
6. Maddi kayıplara dönük riskler aktarmaktansa paylaşılmalıdır	Kesinlikle Katılmıyorum	28	5,2
	Katılmıyorum	44	8,1
	Fikrim Yok	182	33,5
	Katılıyorum	76	14,0
	Kesinlikle Katılıyorum	213	39,2
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
7. Hasar oluşmaması durumunda ödediğim sigorta primini geri almak isterim	Kesinlikle Katılmıyorum	58	10,7
	Katılmıyorum	44	8,1
	Fikrim Yok	120	22,1
	Katılıyorum	60	11,0
	Kesinlikle Katılıyorum	261	48,1
		<u>Sayı</u>	<u>%</u>
	Kesinlikle Katılmıyorum	38	7,0

8. Finansal varlıklarımı faizsiz bir şekilde yönetebilirim	Katılmıyorum	34	6,3
	Fikrim Yok	128	23,6
	Katılıyorum	82	15,1
	Kesinlikle Katılıyorum	261	48,1
	Sayı		%
9. "Katılım bankalarının faaliyet esasî kâr ve zarar ortaklığına dayanır." cümlesine...	Katılmıyorum	46	8,5
	Fikrim Yok	180	33,1
	Katılıyorum	317	58,4
	Sayı		%
10. "İslami finans yöntemleri faizsizdir." cümlesine...	Katılmıyorum	48	8,8
	Fikrim Yok	154	28,4
	Katılıyorum	341	62,8
	Sayı		%
11. Ev sahibi olmak isteyen birisi, katılım bankasından nakit destek alarak ev alabilir." cümlesine...	Katılmıyorum	84	15,5
	Fikrim Yok	152	28,0
	Katılıyorum	307	56,5
	Sayı		%
12. "Araba sahibi olmak isteyen birisi, istediği arabayı öncelikle katılım bankasına aldırır." cümlesi...	Katılmıyorum	104	19,2
	Fikrim Yok	236	43,5
	Katılıyorum	203	37,4
	Sayı		%
13. Katılım bankaları için hangisi söylenebilir?	Bilmiyorum	206	37,9
	Faiz verebilir	28	5,2
	Hiçbirini veremez	37	6,8
	İkisini de verebilir	54	9,9
	Kâr payı verebilir	218	40,1
	Sayı		%
14. Katılım Bankaları kâr payı ve Mevduat Bankaları faiz oranları hakkında hangisi söylenebilir?	Bilmiyorum	186	34,3
	Her zaman aynıdır	18	3,3
	Kâr payı faizden düşük de yüksek de olabilir	178	32,8
	Kâr payı faizden her zaman daha düşüktür	98	18,0
	Kâr payı faizden her zaman daha yüksektir	63	11,6

Ölçeğin 1., 3. ve 8. ifadeleri katılımcıların İslami finansal kurumlar hakkında ne düzeyde farkındalık sahibi olduklarına ilişkindir. Bu ifadelere katılımcılar sırasıyla %42, %57 ve %63 oranında katılmaktadırlar.

4. 5. ve 6. ifadeler İslami finans ilkelerine ilişkin ifadelerden oluşurken katılımcılar sözleşmelerde belirsizlikten kaçınma ve zararlı ürün üreten girişimlere yatırım yapmama eğilimindedirler. Geleneksel finansta uygulanış biçimiyle riskin devredilmesinden ziyade riskin taraflarca paylaşılmasına daha eğilimli oldukları görüşmüştür.

Katılımcıların %58'i katılım bankalarının kâr-zarar ortaklığıyla çalıştığını ve %63 oranında faizsiz finansman yöntemleriyle çalışan bir kurum olduğunu desteklemektedir. Bu kanaatlere karşın katılımcılar 11. ifadede belirtildiği üzere

katılım bankalarından nakit finansman alınabildiğini düşünmektedir. %57'yi ifade eden bu oran katılımcıların finansman yöntemlerinin işleyişine dair bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. İlgili ifadeye katılmayanların oranı yalnızca %16 seviyesinde izlenmiştir. Benzer takip eden 12. ifadede ise fikri olmadığını beyan edenlerin oranı %44 ile öne çıkmaktadır. İşleyişten haberdar olanların oranı ise %38 olarak belirlenmiştir.

Katılım bankaları, kâr payı ve faiz konusunda yöneltilen son iki ifadede ise net bilgi ölçülmeye çalışılmıştır. “Katılım bankaları için hangisi söylenebilir?” ifadesine %38 hiçbir şey bilmediğini ifade etmiştir. Hatalı yanıtlar toplamı %60 olarak belirlenmiştir. Bu ifadeden katılımcıların %15'inin katılım bankalarının faiz verdiğini düşündüğü ortaya çıkmıştır. Bu durum mevduat veya katılım bankacılığının birbirinden ayırt edilemediğini de göstermiştir. “Katılım Bankaları kâr payı ve Mevduat Bankaları faiz oranları hakkında hangisi söylenebilir?” ifadesine katılımcıların büyük kısmı bilgisi olmadığını ifade etmiştir.

4.5. Gruplar Arası Farklılıkların Analizi

Gruplar arası farklılıkların tespit edilmesi adına cinsiyete göre farklılık olup olmadığına ilişkin Bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Analiz tüm ifadelere uygulanmış ve altı ifadede anlamlı farklılık tespit edilmiştir. İlgili test sonuçları ve gruplar arasındaki ortalama farklılıkları aşağıdaki şekildedir.

Tablo 7. T-Testi Analizi / Cinsiyet Değişkeni

Analiz Sonucu	İfade	f	Sig	t	df	Sig. (2-tailed)
Borçlanma 4 ifadesi için gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir.	Finansman sağlayarak yatırım yapmış birinin kâr elde ettiğinde bunu alacaklı ile paylaşması gerekir	3,830	0,051	-2,821	541	0,005
Girişimcilik 3 ifadesi için gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir.	Kar elde etmek için zarar etmeyi göze alırım	0,223	0,637	5,678	541	0,000
İslami Finansal duyarlılık 8 ifadesi için gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir.	Kazan ya da kaybet gibi sonuçlar doğuran girişimler benim için sorun değildir?	0,054	0,817	3,649	541	0,000
Katılım Finans bilgi düzeyini ölçen 1. ifade için gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir.	İşletmelerin hammadde ve üretim girdilerini İslami Finansal kuruluşlardan vadeli borçlanarak karşılaması mümkündür	2,919	0,088	2,169	541	0,031
Katılım Finans bilgi düzeyini ölçen 5. ifade için gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir.	İnsanlara zararlı ürün üreten veya çevre kirliliğine neden olan bir işe yatırım yapılamaz	9,327	0,002	-2,041	541	0,042
Katılım Finans bilgi düzeyini ölçen 5. ifade için gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir.	"İslami finans yöntemleri faizsizdir." cümlesi...	10,217	0,001	2,901	541	0,004

	Katılımcının Cinsiyeti	Sayı	Ortalama
Borc4	Erkek	216	2,8981
	Kadın	327	3,2508
Girişimcilik3	Erkek	216	3,8056
	Kadın	327	3,1101
İslami_duyarlılık8	Erkek	216	3,0463
	Kadın	327	2,5963
Katılım_Finans_Bilgi1	Erkek	216	3,5000
	Kadın	327	3,2508
Katılım_Finans_Bilgi5	Erkek	216	4,2500
	Kadın	327	4,4618
Katılım_Finans_Bilgi10	Erkek	216	3,64
	Kadın	327	3,47

Kadın katılımcılar erkeklere nazaran finansman temin edilmesi halinde gerçekleşen girişimlerden kazanç elde edilmesi sonucunda paylaşılmasının daha uygun olduğunu düşünmektedir. Paylaşma eğiliminin kadınlarda daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Girişimci eğilimlerin ölçüldüğü ifadede ise erkek katılımcıların risk almak konusunda kadın katılımcılardan daha cesur olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra ya kazan ya kaybet sonucunu doğuran şans içeren girişimlerde de erkekler benzer bir yüksek eğilim göstermiştir. Bu sonuçlar literatürde çokça rastlanan erkeklerin risk

alma iştahının kadınlardan daha yüksek olduğuna ilişkin sonuçlarla paralellik arz etmektedir. Bu olgu tekrar teyid edilmiştir.

Erkek öğrenciler katılım bankacılığında finansman temin bilgisi konusunda kadın katılımcılara nazaran anlamlı biçimde farklılaşmıştır. Benzer bir sonuç “İslami finans yöntemleri faizsizdir” ifadesine katılımda da görüşmüş ve erkek öğrenciler doğru bilgiye daha yakın bir eğilim göstermiştir. Bu iki soru kapsamında erkek katılımcıların bilgi düzeyinin daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

İnsanlara zararlı ürün üreten veya çevre kirliliğine neden olan bir işe yatırım ifadesinde kadınlar daha hassas bir tutum sergileyerek erkeklerden ayrılmıştır. Bu sonuç kadınların sosyal ve toplumsal meselelere erkeklerden daha fazla duyarlı olduğunu göstermiştir.

5. SONUÇ

İslami finansın sürdürülebilir gelişimi İFO düzeyinin gelişimine bağlıdır. Bireylerin İFO düzeylerinin artması katılım finans ekosisteminin bilinirliğini artırırken katılım finansın finans sektöründen alacağı payı da yükseltecektir. İFO düzeyinde yaşanan artışla beraber bireyler birikimlerini değerlendirirken ve fon talep ederken faizsizlik prensiplerine bağlı kalarak katılım finans enstrümanlarına taleplerini artıracaklardır. İslami finans piyasalarının Türkiye’deki payı tüm çabalara rağmen henüz yeterli seviyelere ulaşmamıştır. Bu hususun araştırılması ve eksiklerin tespit edilmesi bu tür akademik çalışmalar ile mümkün olmaktadır. Bu noktadan hareketle bu çalışmada üniversite öğrencilerinin İFO düzeylerine yönelik anketlerle toplanan veriler incelenmiş ve çeşitli bulgulara ulaşılmıştır.

İFO hususunda ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yer almaktadır. Ancak bu çalışma üniversite öğrencilerinin güncel İFO seviyelerinin ne düzeyde olduğunun tespiti açısından önemlidir. 543 öğrenciye uygulanan anket sonuçlarına göre öğrencilerin İslami finansa karşı duyarlılıkları her ne kadar yüksek çıksa da İFO düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Yine katılımcıların cinsiyetine göre erkeklerin İslami finans duyarlılıkları ve İFO düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek

olduğu tespit edilmiştir. Literatürde de Saray ve Güngör (2022), Kevser ve Doğan (2021), Daradkah vd., (2020) ve Altundere Doğan, (2020) tarafından yapılan çalışmalarda buna benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir.

İslami finansın finansal piyasalardaki payının artırılması için bu sonuçlar, ortaöğretimden üniversite düzeyine kadar muhtelif aktörler tarafından İFO eğitim çerçevelerinin oluşturulması ve planlanması gerektiğini göstermektedir. Yine T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi 2022-2025 Katılım Finans Strateji Belgesi'ndeki stratejik amaç ve hedefleri doğrultusunda belirtilen İFO düzeyine yönelik stratejik hedeflerin tek elden eyleme dönüştürülmesi açısından da önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, H. R., & Abdul Razak, A. L. H. (2015). *Exploratory Research into Islamic Financial Literacy in Brunei Darussalam*. DOI: 10.13140/RG.2.1.4815.1765.
- Abdullah, M. A., Wahab, S. N. A. A., Sabar, S., & Abu, F. (2017). Factors Determining Islamic Financial Literacy Among Undergraduates. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 5(2), 67.
- Altunbaş, S. T. (2019). İslami Finansal Okuryazarlık ve Helal Okuryazarlık İlişkisi. *Istanbul Management Journal*, 86.
- Altundere Doğan, M. B. (2020). İslami Finans Okuryazarlığı ve Finansal Tercihlere Etkisi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 14(1).
- Bildirici Çalık, E. (2021). Katılım Bankası Personelinin İslami Finansal Bilgi Düzeyinin ve Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılığının Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52.
- Cude, B. J. (2021). Defining Financial Literacy. içinde G. Nicolini & B. J. Cude (Ed.), *The Routledge Handbook of Financial Literacy* (ss. 5-17). Oxford: Routledge.
- Daradkah, D., Aldaher, A., & Shinaq, H. (2020). *Islamic Financial Literacy: Evidence from Jordan*. 27, 131-145.
- Dinc, Y., Çetin, M., & Jahangir, R. (2023). Revisiting The Concept of Islamic Financial Literacy in A Boundaryless Context: Cross-Country Comparison of Islamic

- Financial Literacy. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, ahead-of-print.
- Diri, N. Ç., & Arı, S. (2020). *Örneklerle Finansal Okuryazarlık*. Adıyaman: İksad Yayınevi.
- Er, B., & Mutlu, M. (2017). Financial Inclusion and Islamic Finance: A Survey of Islamic Financial Literacy Index. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3(2).
- Dinc, Y. (2020). *Faizsiz Finansal Okuryazarlık*. Rapor No: 4123.
<https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-FinansalOkuryazarlikArastirma-Raporu.pdf>
- Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296-316.
- Işık, M. (2021). *Katılım Bankacılığının Sektör İçerisindeki Payının Arttırılmasında İslami Finansal Okuryazarlığın Önemi: Türkiye ve Malezya Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Kaur, M., Vohra, T., & Arora, A. (2015). Financial Literacy Among University Students: A Study of Guru Nanak Dev University, Amritsar, Punjab. *Asia-Pacific Journal of Management Research and Innovation*, 11(2), 143-152.
- Kevser, M., & Doğan, M. (2021). Islamic Financial Literacy and Its Determinants: A Field Study On Turkey. *Journal Transition Studies Review*, 28(1), 91-120.
- Nidar, S. R., & Bestari, S. (2012). Personal Financial Literacy Among University Students (Case Study At Padjadjaran University Students, Bandung, Indonesia). *World Journal of Social Sciences*, 2(4), 162-171.
- Rahim, S. H. A., Rashid, R. A., & Hamed, A. B. (2016). Islamic Financial Literacy and its Determinants among University Students: An Exploratory Factor Analysis. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(7S).

- Roemanasari, F., Sabela, J., & Rusgianto, S. (2022). Islamic Financial Literacy and Financial Behavior on Investment Intention. *Jurnal Ilmu Ekonomi Terapan*, 7(2), 239-250.
- Rozikin, A. Z., & Sholekhah, I. (2020). Islamic Financial Literacy, Promotion, and Brand Image Towards Saving Intention İn Sharia Bank. *Iqtishadia*, 13(1), 95.
- Saray, Ö., & Güngör, S. (2022). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Tokat İli Üzerine Bir Alan Araştırması. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 54, 309-333.
- Toraman, C., Ata, H. A., & Buğan, M. F. (2015). İslami Bankacılık Faaliyetlerine Yönelik Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(24220), 761-779.
- Ulu, K. (2019). *Türkiye’de İslami Finans Okuryazarlığı*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Widyastuti, U. (2021). The Islamic Financial Literacy: A Theoretical View. *Econosains*, 19(2).
- Yıldız, M. (2020). Bireylerin İslami Finans Okuryazarlık Düzeyi ve Katılım Bankası Tercihi: Türkiye Değerlendirmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(4).
- Yuslem, N., Nurhayati, N., & Hasibuan, A. F. H. (2023). Analysis of the problems of Islamic financial literacy for Muslim scholars. *Jurnal Ekonomi & Keuangan Islam*, 9(1), 45-61.